

МОДИФІКАЦІЯ АРХЕТИПУ МАТЕРІ У МОДЕРНІСТИЧНІЙ ПРОЗІ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ, М. КОЦЮБИНСЬКОГО, М. ЯЦКІВА

Оксана КУШНІР

*кандидат наук із соціальних комунікацій
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль
ORCID: 0000-0003-3201-5285
oksanakush8@gmail.com*

Тетяна РЕШЕТУХА

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль
ORCID: 0000-0003-4515-3425
reshtetyana@gmail.com*

Оксана ЛАБАЩУК

*доктор філологічних наук, професор
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль
ORCID: 0000-0001-6000-7237
lagoshnyak@ukr.net*

У статті досліджено модифікацію архетипу Матері в українській прозі в контексті розвитку модернізму як літературної течії на межі XIX–XX ст. Обґрунтовано, що творчість українських прозаїків О. Кобилянської, М. Коцюбинського, М. Яцківа розвивалася у зв'язку з найновішими загальноєвропейськими естетичними та філософськими інтенціями епохи, засвідчила зміну парадигми світобачення, мистецьких орієнтирів, що вплинули на подальший розвиток усієї національної культури.

З'ясовано, що український модернізм, з одного боку, опирався на національну культурну традицію, з іншого – пропагував переосмислення патріархальних цінностей; визначено, що образний світ творців українського модерністичного мистецтва відповідає цим двом тенденціям. У цьому руслі проаналізовано переосмислення архетипу Матері, який є одним із фундаментальних концептів української ментальності. У творах О. Кобилянської, М. Коцюбинського, М. Яцківа під час висвітлення

образу матері частково збережена певна спадковість художньої традиції його зображення, але все більше простежується прагнення письменників зануритися у царину людської психіки, віднайти духовне начало індивідуального характеру.

Автори інтерпретують архетип Матері бінарно: як постать люблячої, терпеливої і всепрощаючої матері та протилежний йому – злої мачухи чи свекрухи. Простежено, що в художньому світі українських модерністів переважає надмірна гіперболізація символу материнського почуття, утілена в образі страдниці (рідної матері, бабусі, тітки, дядини чи іншої жінки), котра уособлює міфологему жертвовного самозречення заради майбутнього щастя дітей, часто унеможливаючи становлення їхньої особистості. Тому виокремлено спроби авторів минулого порубіжжя століть відтворити згубний вплив власницького материнського інстинкту на долю дітей, обґрунтовано це тенденцією до руйнування патріархальних стереотипів та проголошенням ідеї вільної особистості, яка бунтує проти узаконених традицією родинних норм, має свободу вибору і сама творить свою долю.

Зроблено висновок щодо переосмислення українськими прозаїками патріархальних уявлень про сакральне служіння матері, новітню інтерпретацію ними естетичного потенціалу архетипу Матері.

Ключові слова: архетип, архетип Матері, образ матері, модернізм, українська проза.

MODIFICATION OF ARCHETYPE MOTHER IN MODERNISTIC PROSE OF O. KOBYLIANSKA, M. KOTSIUBYNSKY AND M. YATSKIV

Oksana KUSHNIR

*PhD of Science in Social Communications, Associate Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
2 Maksyma Kryvonosa str., Ternopil*

Tetiana RESHETUKHA

*PhD of Science in Social Communications, Associate Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
2 Maksyma Kryvonosa str., Ternopil*

Oksana LABASHCHUK

*Doctor of Philological Sciences, Professor, Department of Theory and Methodology
of Ukrainian and World Literature
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
2 Maksyma Kryvonosa str., Ternopil*

The article studies the modification of the archetype Mother in Ukrainian prose within the context of the development of modernism as a literary movement at the turn of the 19th and 20th centuries. It argues that the works of Ukrainian prose writers

such as O. Kobylanska, M. Kotsiubynsky, and M. Yatskiv evolved in connection with the period's latest pan-European aesthetic and philosophical intentions. It signified a shift in the worldview and artistic orientation paradigm that influenced the further development of the entire national culture.

It was identified that the Ukrainian modernist movement, on the one hand, was based on the national cultural tradition, and on the other hand, promoted a rethinking of patriarchal values. It was also determined that the imaginative world of Ukrainian modernist artists meets both of the tendencies. This article specifically analyses the reinterpretation of the archetype Mother, a fundamental concept in Ukrainian mentality. Depiction of the image of a mother in the works of O. Kobylanska, M. Kotsiubynsky, and M. Yatskiv retains certain hereditary aspects of artistic tradition. The writer desires to delve into the realm of human psychology and discover the spiritual essence of individual character.

The writers interpret the archetype Mother dichotomously: as the figure of a loving, patient, and forgiving mother, and its opposite – an evil stepmother or mother-in-law. It is observed that in the artistic world of Ukrainian modernists an exaggerated hyperbolization of the symbol of maternal sentiment embodied in the image of the suffering woman (mother, grandmother, aunt, uncle, or another female figure) is dominated. This figure symbolizes the mythologeme of sacrificial self-denial for the sake of children's future happiness, often hindering the development of their personalities. Therefore, the article highlights the attempts by writers from the turn of the century to recreate the harmful influence of possessive maternal instinct on the fate of children. It is based on the tendency to destroy patriarchal stereotypes and proclaim the idea of a free individual who rebels against family norms legitimised by traditions, has freedom of choice, and shapes their own destiny.

The results of the article prove that Ukrainian prose writers have reinterpreted patriarchal notions of the sacred service of the mother, offering a contemporary interpretation of the aesthetic potential of the archetype Mother.

Key words: *archetype, the archetype Mother, the image of mother, modernism, Ukrainian prose.*

Постановка проблеми. Новітні соціокультурні виклики зумовлюють потребу переосмислення кризових суспільних явищ, тому сьогодні актуалізуються дослідження порубіжних художньо-естетичних процесів ХІХ–ХХ ст. З огляду на це, доцільно переосмислити українську прозу, яка розвивалася у річищі найновіших загальноєвропейських естетичних та філософських віянь епохи, засвідчила зміну парадигми світобачення, естетичних орієнтирів, пріоритетних моделей творчості, що вплинули на подальший розвиток усієї національної культури.

Феномен модерної свідомості, речниками якої були Ф. Ніцше, А. Бергсон, А. Шопенгауер, З. Фройд, К.-Г. Юнг, П. Верлен, Ш. Бодлер, О. Кобилянська, М. Коцюбинський, М. Яцків, М. Вороний та ін., радикально вплинув на домінування позитивізму й започаткував новий стиль мислення в естетико-літературних

концепціях початку ХХ ст. Предметом їхніх рефлексій та спостережень стало підсвідоме та його роль у духовному житті людини, заглиблення у царину людської психіки, аж до рівня колективного підсвідомого, давало можливість віднайти духовно-ідеальне начало індивідуального характеру. Відтак літературно-художні символи апелювали до вічного, загальнолюдського, універсального, а отже, сягали своїм корінням міфологічних структур.

Мета статті – простежити модифікацію архетипу Матері у його позитивно-негативній полярності в контексті жіночих образів О. Кобилянської, М. Коцюбинського, М. Яцківа.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття архетипу відоме з часів античності і зазнало трансформацій та різних підходів до осмислення у філософії, психології та літературознавстві.

Виникнення терміна «архетип» пов'язують із надбаннями психоаналітика К.-Г. Юнга [21; 22] і розвинуто у працях Е. Неймана [22] та Н. Фрая [20]. Різні підходи до розуміння архетипів в українському літературознавстві розглянуто у статтях Я. Даценко [2], С. Михиди [13], М. Міщенко [14], М. Моклиці [15], І. Процик [17; 18], О. Тиховської [19] та ін. Науковці часто осмислюють архетип Матері крізь призму його відображення у жіночих образах української літератури (Л. Базів [1], Н. Лебединцева [12], С. Михида [13]).

Одним із фундаментальних концептів української ментальності є архетип Матері, який у літературі інтерпретовано бінарно: як образ люблячої, терпеливої і всепрощаючої матері та протилежний йому – злої мачухи чи свекрухи.

У психологічній інтерпретації К.-Г. Юнга архетип Матері проявляється у безмежній кількості символів. Перш за все він реалізується в образі рідної матері. Її безмежна любов, ласка, ніжність і турбота – це те, що зустрічає людину при народженні і супроводжує Упродовж життя. Для справжньої матері щастя вимірюється щастям її дітей. К.-Г. Юнг це пояснює перебільшеним розвитком материнського інстинкту, що, власне, визначає той образ матері, який прославлявся у всі віки й усіма мовами [21, с. 126–127].

Однак надмірна гіперболізація значення материнського образу прив'язує нас до матері ТА приковує її до своєї дитини, несучи фізичну і ментальну шкоду обом [21, с. 117]. Для такої матері діти – сенс її життя. Вона прагне всеохопної влади над ними, фанатично відстоюючи власні права, часто руйнуючи не лише власну особистість, а й приватне життя своїх дітей. Показово, що чим менше така мати усвідомлює себе, тим сильніша й могутніша її підсвідома воля до влади. Мати відчуває дитину як частину себе, тому її любов не раз стає задоволенням власного нарцисизму і вимагає поклоніння, обожнювання і жертвовного служіння їй від дітей. Це унеможлиблює повноцінний розвиток їхньої індивідуальності, нерідко обмежуючи їхню роль роллю материнської тіні [21, с. 106–148].

Український модернізм, з одного боку, опирався на національну культурну традицію, з іншого – пропагував переосмислення патріархальних цінностей. Образний світ перших творців модерністичного мистецтва О. Кобилянської, М. Яцківа

виразно відповідає цим двом тенденціям. Щодо образу матері, зокрема, частково ще збережена певна спадковість художньої традиції його зображення, але все більше виявляється прагнення десакралізувати образ владної матері, а отже, індивідуального становлення її дітей.

Найдовершенішою поемою материнської любові є повість О. Кобилянської «Ніоба». Головна героїня твору, Анна Яхнович, – це символ безмежного материнського почуття, образ матері-страдниці, у житті якої мов у дзеркалі відбилися долі її дітей. А їх у неї було стільки, «як число св. апостолів, і котрих всіх любила однаково, гордилася та любувалася ними» [8, с. 9].

Прообразом героїні О. Кобилянської є антична Ніоба. Переповнена материнським щастям, жінка пишалася своїми дванадцятьма дітьми перед богинею Лето, яка мала лише двох – Артеміду та Аполлона. Останні, щоб помститися, повбивали стрілами дітей Ніоби. У невимовному горі вона перетворилася на скелю, а з її камінних очей не переставали литися сльози.

Анна Яхнович подібно до міфічної Ніоби «сильна і відважна» у своєму материнському почутті, вона «здавалося, була б із самою судьбою ставала до борби, щоб їм лише щастя здобути» [8, с. 9]. Новітній Ніобі не під силу протистояти «молотові» долі: усі «її прекрасні, талановиті діти, що становили її гордість і втіху», загинули морально чи фізично [8, с. 10]. А старенька, білоголова, «горем похилена мати немовби скам'яніла від надміру терпіння, страждань і нездоланої самотності: «її біль бував червоний, як кров, і жодна людська душа не хотіла її в тім пощадити і зрозуміти» [8, с. 32].

Та силу до життя Анні давала незнищенна любов до дітей. Мати не викинула із серця сина Осипа за відступництво й одруження з єврейкою Рут, Василя, який висвятився нежонатим і мав позашлюбний зв'язок із жінкою, Олену, через жорстокий учинок якої загинула Ліза, Зоню за «зрадництво». Кожна з трагічно скалічених душ знайшла притулок у материнському серці. Та найбільше боліла її душа за «безталанною», «навіки пропащою дитиною» – пияком Андрушею [8, с. 30–31]. Він, як ніхто інший, завдав їй стільки горя і страждань: «жодне з її дітей не держало її душі в такому болючім русі, як сей слабосильний чоловік» [8, с. 32]. Але мати і в ньому вміла побачити «шляхетні хвилини» [8, с. 37], знана про свого сина «багато такого, чого інші не знали» [8, с. 37]. Вона не докоряла йому, бо мала для кожної своєї дитини «окремі очі» і тому «годна була любити й там, де другі відчували погорду й ненависть. Годна була сильно і глибоко любити» [8, с. 38].

Сенс життя Анни – у дітях, за якими незримо весь час прямують материнська опіка та підтримка. Вони відчувають це й усвідомлюють тягар, покладений на її плечі: «Мамо, ти наша дорога мученице ! <...> За що, властиво, натерпілися ви стільки в житті за нас», – звертається до матері Осип. «Ви, моя далека мамо, з хрестом, що його наложили на вас ваші діти, і який ви самі несли, будьте ви, мамо, моїм сповідником!» – записує у своєму щоденнику Зоня [8, с. 29]. Такі звертання поглиблюють трагізм образу Ніоби О. Кобилянської.

Слушно зауважив В. Моренець, що «Ніоба О. Кобилянської – найбільш нещасна із усіх, створених за сюжетом давнього міфа. Вона <...> протиставляє свою любов жорстокому світові, який руйнує її дітей» [16, с. 44]. Підсумовуючи своє життя, Анна робить висновок, який під силу лише матері: «Але тепер уже може смерть прийти до мене, бо не маю вже нічого дождати, чи радше перетерпіти...» [8, с. 55].

Зі смертю останньої, чотирнадцятої, дитини вратила сенс життя й Магдалена у новелі О. Кобилянської «За готар». Смертельна туга й жаль матері вразили навіть заскоружлих у егоїзмі односельчан: «Якби ви були виділи, як та жінка заводила, що та жінка доказувала! <...> Як кров червона, такий був у неї жаль. Дуріла – головою до стіни біла, кричала <...> Адже тепер уже всьому кінець» [8, с. 372].

Тяжко пережила Марійка з повісті «Земля» смерть старшого сина Михайла: «вилася нещасна мати коло вбитого сина, мов підстрелений звір. Кричала переразливим голосом, стогнала, зойкала й обмацувала його раз по раз зо всіх сторін» [7, с. 217]. А сліпа любов до молодшого Сави довго не впускала у свідомість думки, що він є вбивцею брата. Мати не могла втратити ще й його. «Лучче сповнила би очима своїми руками десять убивств, чим його втратити. Ніколи, ніколи! Ніколи не смів ніхто його від неї виривати, інакше ...» [7, с. 229].

Любов матері безмежна, але ненависть її страшна, і межа між ними часом надто крихка. Через любов до Сави Марія зненавиділа Анну й не прийняла Михайлових дітей, із любові до Михайла – прокляла Саву. Як зазначив О. Грицай, «подоба старої Марії в романі «Земля» осяяна тут і там поезією материнства, у сценах його материнського болю за сином Михайлом осягає вершини такої чудової трагії, що можемо це зачислити до наймогутнішого, що створила світова література» [5, с. 9].

Галерею образів матері-страдниці поповнив і М. Коцюбинський. Стара, немічна «баба» з новели «Що записано в книгу життя» уособлює міфологему жертвовного самозречення матері заради майбутнього щастя дітей. Героїня є носієм міфологічного світогляду, який не розрізняє понять добро, зло, мораль, а натомість керується категоріями користі чи шкоди. Тому, почуваячись лише тягарем у родині, становище якої і без того доволі скрутне, вона «довгими днями і ще по довгих ночах» [11, с. 100] кликала до себе смерть. Але та оминала її, тоді мати сама йде їй назустріч: просить сина за давнім звичаєм відвести її у гай (що у міфологічному контексті асоціюється з раєм) – помирати.

Архетип Матері є визначальним і в образі пророчиці Естерки з образка «Він іде!». Жінка передбачила загибель двох своїх синів, а «потому виплакала очі за ними» [10, с. 87]. Її туга, жаль не зітруться ніколи. Естерка – мати, і зі смертю її дітей загинула головна частина її ества, про що говорили «її скапичений од горя вид, її червоні очі, з яких без упинку стікала сльоза» [10, с. 188].

Анна, Магдалена, Марія, Естерка відповідають тому материнському образу, про який К. Керенї писав: «Вона – матір, і вона залишиться нею, навіть якщо повмирають усі її діти. Бо був час, коли вона носила під серцем дитя. Це почуття ніколи не покидає її душу. Навіть якщо дитина мертва» [4, с. 121].

Це почуття викликає асоціації зі стражданням Богоматері під хрестом, яка стала прообразом всіх матерів, що до них звертається в особі рідної героїні новели М. Яцківа «Боротьба з головою»: «Мамо, мамо!.. Ти одна у світі свята. Недарма оспівують тебе поети» [23, с. 151]. Образ матері часто пов'язаний із біблійною символікою, як, наприклад, у новелі О. Кобилянської «Думи старика»: «Мати ваша була немов постать із Св. Письма, з душею чистою, як та Марія, сестра Марти, про яку сказав Христос, що вибрала собі ліпшу половину, прислухаючись до святих наук» [8, с. 379].

За відсутності рідної матері її найчастіше заміняє бабуся, яку К.-Г. Юнг назвав Великою Матір'ю. Бабуся є найдорожчою людиною, сповідницею і покровителькою для Наталки Верковичівни у «Царівні» О. Кобилянської, для героїнь оповідань «У наймах», «Недоумна» М. Яцківа. Роль виховательки, наставниці може виконувати також тітка, дядина чи інша жінка, з якою підтримуються взаємини, як, наприклад, у «Царівні» та «Ніобі» О. Кобилянської. За визначенням К.-Г. Юнга, архетип Матері може проявлятися і в численних образах-символах, оточених поклонінням, обожненням. Найчастіше це образи Богородиці, церкви чи цілої країни («У наймах» М. Яцківа, «Віщуни», «Апостол черні» О. Кобилянської).

Особливим для українців є втілення материнського архетипу в образі Матері-землі. Материнську функцію можуть виконувати творіння цієї прародительки всього суцього, що приносять людині користь. Як приклад можна згадати образ корови Сивушки, якій жаліється мала пастушка з оповідання «У наймах»: «Видиш, Сивушко, які мої ніжки бідні! Скільки-то ворогів на них настає...» [23, с. 34].

Проте К.-Г. Юнг указував на амбівалентність архетипу Матері. На його думку, з ним, з одного боку, асоціюються такі риси, як материнська турботливість і співчуття, усе, що відрізняється добротою, лагідністю або підтримкою та сприяє зростанню й родючості. Але у протилежному трактуванні архетип Матері може означати щось таємниче, загадкове, темне: безодню, світ мертвих, усе, що поглинає, спокушує й отрує, тобто те, що навіює жах і що невідворотне, як доля [21, с. 219].

Мати, у характері якої домінують ці риси, своєю безмежною та гнітючою владою немовби приковує дітей до себе, огортає їх своєю тінню і цим унеможлиблює становлення їхньої особистості. Такі взаємини унормовані українською патріархальною традицією, заснованою на християнській моралі. Тому будь-який спротив із боку сина чи доньки вважався порушенням Божого закону й засуджувався громадою.

Модерна свідомість, що формувалася на межі XIX–XX ст., руйнує патріархальні стереотипи і проголошує ідею вільної особистості, яка має свободу вибору. Тому протест проти будь-якої влади, тиску і приниження сприймається як належний. Тож змінився і підхід до художнього зображення образу матері. Починає домінувати тенденція до відтворення згубного впливу власницького материнського інстинкту на долю дітей.

Так, у повісті «Земля» О. Кобилянської неповнолітня Парасинка «була німим оруддям» [8, с. 20] волі матері, яка, керуючись міркуваннями мудрої людини, віддала доньку заміж за нелюба. Аналогічно мати руйнує долю старшої доньки у

творі «Царівна». Вихована в душі традиційних уявлень про щастя жінки, вона прищеплює донькам поведінку, обмежену рамками узвичаєних ролей покірної дружини, матері, добропорядної господині. Пані Павлінка думає передусім про «будучність» своїх дітей. Глибоко переконана, що «приватні чуття і думки не повинні в тій справі відігравати великої ролі» [6, с. 186], вона віддає старшу доньку Лену заміж за старого, скупого, вередливого Лордена. Натомість Наталка – натура вольова, сильна – протестує проти владної, дріб'язкової тітки і сама творить свою долю.

Ще одвертіший бунт проти узаконених традицією родинних норм О. Кобилянська демонструє у «новелі з народного життя» «Вовчиха». Захланна Зоя Вергер нівечить долю цілої родини. Невсипуще бажання збагатитися руйнує гармонійні стосунки з чоловіком, ніжні, безкорисливі почуття до дітей. Для неї сини й донька – лише робоча сила в господарстві, якій владна господиня жаліє шматка хліба. «Ви дасте, мамо? – докоряє син. – Ви, що й досі жалуете своїм власним дітям ліпше з'їсти й одягнутись? Ви? Ви? Себе дась колись, себе ... але ... тут урвав, – як підете в землю ... але тепер ... ви ще нікому нічого не давали, а як дали, то як за рідною мамою жалували» [9, с. 431].

У такій атмосфері у дітей зароджується ненависть до матері. Сини бунтують проти її гніту. Першим – старший Михайло. Дізнавшись, що мати обмовила його перед нареченою, хлопець вибухнув: «Мамо! – скрикнув нараз із такою силою обурення і гніву, з такими іскрами ненависті в очах і вдаряючи п'ястком у стіл, що миска й ложка захиталися. – Якби ви мені не мама, не жінка мого тата, я б вас убив, як вовчицю, і до креміналу сам замельдувався!». Мати ж тої миті «стояла рівна, як смерека, лиш лице побіліло, як полотно, а уста скривилися, аж зуби показалися здолу. Чи з болю... чи з ненависті... хто її знав» [9, с. 446–447].

Другий син теж майже з боєм здобуває собі щастя. Лише одній Санді мати доценту понівечила життя. Дівчина боїться Божого суду й людського поголосу, тож лише тяжко працює, покірно терпить знущання матері. Бунтувати, як брати, вона не наважується, тому веде з нею лиш «вічну, німу війну». Глибину життєвої драми Санди О. Кобилянська влучно передає через деталі одягу. «За нічим уже не жаль, Касандро, за нічим, – зізнається служниці вже постаріла панна. – Лиш одно плаче в мені, жінко, і того я не можу втихомирити в собі – се те, що по смерті мого тата мама жалувала мені купити чорну жалібну спідницю й чорну хустку на голову...» [9, с. 480–481].

У справжню боротьбу переростають стосунки сина з матір'ю у повісті О. Кобилянської «Через кладку». Богдан Олесь неслуханно любить свою матір, але її ревні намагання розлучити сина з Манею Обринською спонукають його визнати: «О, матері! Яка жорстока, самолюбна та ваша доброта, яка вбиваюча...» [9, с. 184].

Десакралізацію образу матері спостерігаємо і в новелі М. Коцюбинського «Лист». Руйнування традиційних уявлень про добру матір починається вже з першої зустрічі з рідними: «Молоде сонце било в усі чотири вікна, і лице мами, як сухий гриб, виразно чорніло в його проміннях» [11, с. 184]. А далі – приготування

до великоднього обіду, що супроводжуються кривавими репліками, «порізати печінку... сточити кров... вимити кишки» [11, с. 186]. Кульмінацією цієї своєрідної містерії смерті є образ звиклої до крові матері: «Моя мати, моя добра старенька мати байдужно вдивлялась у миску, переповнену кров'ю, що гусли зловісно у ній, наче містичне око неситої смерті» [11, с. 188]. Відтоді між сином і матір'ю виникла нездоланна перепона: «Дні минали безрадісно, в'яло і без того тепла, якого я так прагнув зазнати в родині. Щось стало між нами. Я не смів притулитися до материних грудей...» [11, с. 192].

Образи Зої Вергер, пані Олесь в О. Кобилянської, старої неньки у М. Коцюбинського виразно свідчать про реалізацію модерністичної тенденції до переосмислення традиційних цінностей, зокрема до заперечення патріархальних уявлень про сакральне служіння матері.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Герої творів ранніх українських модерністів О. Кобилянської, М. Коцюбинського, М. Яцківа виразно вписуються у загальноєвропейську парадигму модерних образів. Автори по-новому переосмислюють архетип матері, демонструючи різні його вияви залежно від життєвих обставин та особистісних рис героїнь, утілюючи при цьому окрему іпостась архаїчної богині-матері. Розглянуті жіночі характери свідчать, що процес образотворення у досліджуваних авторів еволюціонував від переосмислення концептів патріархального світогляду до творення на їхній основі модерних архетипів. Новітня інтерпретація естетичного потенціалу символу Матері у прозі українських модерністів демонструє активне звертання до пластів національної культури в умовах нової філософської парадигми й потреб модерністичної свідомості.

Вектор подальшого дослідження теми може бути спрямований на вивчення інших архетипів у творчості ранніх українських модерністів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базів Л.М. Амбівалентність архетипу матері в українській модерній літературі (на матеріалі творчості Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Винниченка та О. Кобилянської) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2013. 18 с.

2. Даценко Я. Психопоетика творчості Григора Тютюнника : дис. ... канд. філол. наук (доктора філософії) ; Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2019. 214 с.

3. Івашина О., Михида С. Архетип матері в романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки». Наукові записки. Серія «Філологічні науки». 2022. № 203. С. 26–31. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2022-203-4>

4. Кереньи К. Кора. Юнг К.-Г. Душа и миф: шесть архетипов. Киев : Port-Royal, 1998. С. 121–178.

5. Кирилюк С.Д. Мотиви та образи світової літератури у творчості О. Кобилянської : конспект лекцій. Чернівці : Рута, 2000. 48 с.

6. Кобилянська О.Ю. Твори : у 5 т. Т. 1. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1962. 492 с.
7. Кобилянська О.Ю. Твори : у 5 т. Т. 2. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1962. 480 с.
8. Кобилянська О.Ю. Твори : у 5 т. Т. 3. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. 440 с.
9. Кобилянська О.Ю. Твори : у 5 т. Т. 4. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. 512 с.
10. Коцюбинський М.М. Твори : у 3-х т. Т. 2. Київ : Дніпро, 1979. 281 с.
11. Коцюбинський М.М. Твори : у 3-х т. Т. 3. Київ : Дніпро, 1979. 353 с.
12. Лебединцева Н.М. Архетип Великої Матері у поетичному світі 1980-х років. Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. 2001. Т. 19. С. 56–64. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9279/Lebedyntseva_Arkhetyv_Velykoyi_Materi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
13. Михида С.П. Психопоетика українського модерну: проблема реконструкції особистості письменника : монографія. Кіровоград : Поліграф – Терція, 2012. 357 с.
14. Міщенко М.М. Українські національні архетипи: від колективного несвідомого до усвідомленої національної ідентичності (до актуальності методології архетипичного аналізу). Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2014. № 1130(51). С. 90–94. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/16629>
15. Моклиця М.В. Основи літературознавства : посібник для студентів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 192 с.
16. Моренець В.П. До питання про літературні інтерпретації міфа про Ніобу. Слов'янське літературознавство. 1977. № 12. С. 41–51.
17. Процик І.В. Архетип і символ: проблеми визначення та взаємодії. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія «Лінгвістика і літературознавство». 2011. Вип. XXIV. Ч. 2. С. 368–377.
18. Процик І.В. Поняття архетипу в науковій літературі: генетико-теоретичний аспект. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. 2009. № 2. С. 56–67. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2009/fil_2009_2/056-67.pdf
19. Тиховська О. Архетипна образність балад Т. Шевченка. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2014. Вип. 1(31) С. 239–244. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/766>
20. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів. Антологія світової літературно-критичної думки / ред. В.М. Зубрицька. Львів : Літопис, 1996. С. 111–135.
21. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме / пер. з нім. К. Котюк ; наук. ред. О. Фешовець ; 2-е опрац. вид. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.
22. Юнг К.Г., Нойманн Э. Психоанализ и искусство / отв. ред. С.Л. Удовик. Киев : Ваклер, 1996. 304 с.
23. Яцків М. На чорному коні: Оповідання і новели. Повісті. Статті і спогади. Київ : Дніпро, 1998. 446 с.

REFERENCES

1. Baziv, L.M. (2013). Ambivalentnist arkhetypu materi v ukrainskii modernii literaturi (na materialy tvorchoosti Lesy Ukrainky, M. Kotsiubynskoho, V. Vynnychenka ta O. Kobyljanskoi) [The ambivalence of the archetype of the mother in Ukrainian modern literature (based on the works of Lesya Ukrainka, M. Kotsyubynskyi, V. Vinnichenko and O. Kobyljanska)]. [Avtoref. dissertation kand. filol. nauk, Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka] [in Ukrainian].
2. Datsenko, Ya. (2019). Psykhopoetyka tvorchoosti Hryhora Tiutiunnyka [Psychopoetics of Hryhor Tyutyunnyk's work]. [Dissertation kand. filol. nauk (doktora filosofii), Tsentralnoukrainskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. Cherkaskyi natsionalnyi universytet imeni Bohdana Khmelnytskoho] [in Ukrainian].
3. Ivashyna, O., & Mykhyda, S. (2022). Arkhetyp materi v romani Marii Matios «Maizhe nikoly ne navpaky» [The archetype of the mother in the novel «Almost Never the Other Way» by Maria Mathios]. Naukovi zapysky. Serii: filolohichni nauky [Proceedings. Series: philological sciences]. № 203, P. 26–31. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2022-203-4> [in Ukrainian].
4. Kereny, K. (1998). Kora [Kora]. In K.-H. Yunh. Dusha y myf: shest arkhetyfov [Soul and myth: six archetypes]. (p. 121–178). Kyiv: Port-Royal [in Ukrainian].
5. Kyryliuk, S.D. (2000). Motyvy ta obrazy svitovoi literatury u tvorchoosti O. Kobyljanskoi: Konspekt leksii [Motives and images of world literature in the work of O. Kobyljanska: Lecture notes]. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
6. Kobyljanska, O.Yu. (1962). Tvory v 5-ty tomakh [Works in 5 volumes]. Vol. 1. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury [in Ukrainian].
7. Kobyljanska, O.Yu. (1962). Tvory v 5-ty tomakh [Works in 5 volumes]. Vol. 2. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury [in Ukrainian].
8. Kobyljanska, O.Yu. (1963). Tvory v 5-ty tomakh [Works in 5 volumes]. Vol. 3. Kyiv: Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury [in Ukrainian].
9. Kobyljanska, O.Yu. (1963). Tvory v 5-ty tomakh [Works in 5 volumes]. Vol. 4. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury [in Ukrainian].
10. Kotsiubynskyi, M.M. (1979). Tvory u 3-kh tomakh [Works in 5 volumes]. Vol. 2. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
11. Kotsiubynskyi, M.M. (1979). Tvory u 3-kh tomakh [Works in 5 volumes]. Vol. 3. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
12. Lebedyntseva, N.M. (2001). Arkhetyp Velykoi Materi u poetychnomu sviti 1980-kh rokiv [The archetype of the Great Mother in the poetic world of the 1980s.]. Naukovi zapysky NaUKMA. Filolohichni nauky [Scientific notes of NaUKMA. Philological sciences]. Vol. 19. P. 56–64. Retrieved from http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9279/Lebedyntseva_Arketyp_Velykoyi_Materi.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
13. Mykhyda, S.P. (2012). Psykhopoetyka ukrainskoho modernu: problema rekonstruktsii osobystosti pysmennyka [Psychopoetics of the Ukrainian modern: the

problem of reconstruction of the personality of the writer: monograph]: monohrafiia. Kirovohrad : Polihraf – Tertsiiia [in Ukrainian].

14. Mishchenko, M.M. (2014). Ukrainski natsionalni arkhetypy: vid kolektyvnoho nesvidomoho do usvidomlenoi natsionalnoi identychnosti (do aktualnosti metodolohii aretypychnoho analizu) [Ukrainian national archetypes: from the collective unconscious to the conscious national identity (to the relevance of the methodology of aretypic analysis)]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Seriiia «Filosofiiia. Filosofski perypetii» [Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series «Philosophy. Philosophical vicissitudes»]. Vol. 1130 (51). P. 90–94. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/16629> [in Ukrainian].

15. Moklytsia, M.V. (2002). Osnovy literaturoznavstva : posibnyk dlia studentiv [Basics of literary studies: a guide for students]. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].

16. Morenets, V.P. (1977). Do pytannia pro literaturni interpretatsii mifa pro Niobu [To the question of literary interpretations of the Niobe myth]. Slovianske literaturoznavstvo [Slavic literary studies]. Vol. 12. P. 41–51 [in Ukrainian].

17. Protsyk, I.V. (2011). Arkhetyp i symvol: problemy vyznachennia ta vzaiemodii [Archetype and symbol: problems of definition and interaction]. Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Seriiia «Linhvistyka i literaturoznavstvo» [Actual problems of Slavic philology. Series «Linguistics and Literary Studies»]. Vol. XXIV. Part 2. P. 368–377 [in Ukrainian].

18. Protsyk, I.V. (2009). Poniattia arkhetypu v naukovii literaturi: henetyko-teoretychnyi aspekt [The concept of an archetype in scientific literature: a genetic-theoretical aspect]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Filolohichni nauky [Bulletin of Zaporizhzhya National University. Philological sciences]. Vol. 2. P. 56–67. Retrieved from https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2009/fil_2009_2/056-67.pdf [in Ukrainian].

19. Tykhovska, O. (2014). Arkhetypna obraznist balad T. Shevchenka [Archetypal imagery of T. Shevchenko's ballads]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Filolohiiia. Sotsialni komunikatsii» [Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series «Philology. Social communications»]. Vol. 1 (31) P. 239–244. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/766> [in Ukrainian].

20. Frai, N. (1996). Arkhetypnyi analiz: teoriia mitiv [Archetypal analysis: theory of myths]. In V.M. Zubrytska (Ed.) Antolohiiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky [An anthology of world literary and critical thought] (pp. 111–135). Lviv: Litopys [in Ukrainian].

21. Yunh, K.G. (2018). Arkhetypy i kolektyvne nesvidome [Archetypes and the collective unconscious]. Lviv: Astroliabiia [in Ukrainian].

22. Yunh, K.H., & Noimann, E. (1996). Psikoanaliz i iskusstvo [Psychoanalysis and art]. Kyiv: Vakler [in Russian].

23. Yatskiv, M. (1998). Na chornomu koni: Oповідання i novely. Povisti. Statti i spohady [On a black horse: Stories and short stories. Tales. Articles and memories]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].